

Informatīvais apskats

Latvijā, līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, palielinās demogrāfiskās slodzes līmenis, tāpēc aizvien aktuālāka kļūst jauniešu veiksmīga iesaistīšanās darba tirgū. Šī informatīvā apskata mērķis ir raksturot pilngadību sasniegušo jauniešu vecumā 18–24 gadi demogrāfisko situāciju Latvijā, izglītības aktivitātes, nodarbošanos, veselības stāvokli un citus svarīgus aspektus.

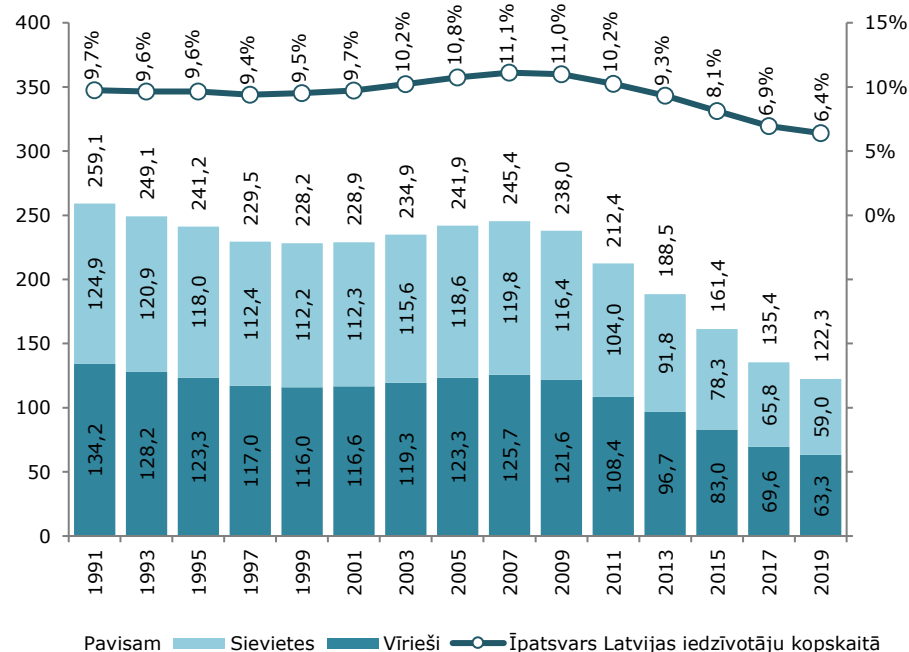
Saturs

1. DEMOGRĀFIJA	1
2. IZGLĪTĪBA	3
3. EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE UN DARBA SAMAKSA	5
4. NABADZĪBAS RISKS UN MATERIĀLĀ NENODROŠINĀTĪBA	7
5. VESELĪBA UN LABSAJŪTA	8
6. INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS TEHNOLOĢIJAS	10
METODOLOĢISKI PASKAIDROJUMI	12

1. DEMOGRĀFIJA

2019. gada sākumā Latvijā dzīvoja 122 271 jaunietis vecumā 18–24 gadi, kas ir uz pusi mazāk nekā 1991. gadā, kad Latvijā bija 259 116 jaunieši.

Jauniešu vecumā 18–24 gadi skaits tūkstošos un to īpatsvars Latvijas iedzīvotāju kopskaitā 1991.–2019. gada sākumā

☞ CSP iedzīvotāju skaita novērtējums. CSP datubāze (tabulas numurs: IRG030).

No 1999. līdz 2007. gadam bija neliels jauniešu skaita pieaugums, jo šajā laika periodā pilngadību sasniedza bērni, kas dzimuši 80. gadu "dzimstības buma" laikā. Sākot ar 2010. gadu, vērojams straujš jauniešu skaita samazinājums, ko izraisa 90. gadu "dzimstības bedre". Apmēram 10 gadus Latvijas jauniešu skaits samazinājās vidēji par 7 % gadā, kas veidoja aptuveni 12 tūkstošus personu katru gadu. 2018. gadā jauniešu skaits saruka par 3 %.

Jauniešu skaits Latvijā samazinās straujāk nekā iedzīvotāju kopskaits, tāpēc būtiski samazinājies jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā – ja 2010. gadā jaunieši veidoja 10,6 % no Latvijas iedzīvotājiem, tad 2019. gadā vairs tikai 6,4 %. Tuvākajā nākotnē jauniešu īpatsvars sāks palielināties, jo pēdējos gados palielinās bērnu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Salīdzinot ES valstis, vislielākais jauniešu īpatsvars 2018. gadā bija Kiprā (10 %), Dānijā (9,2 %) un Nīderlandē (8,7 %). Vidēji ES bija 7,7 % jauniešu no iedzīvotāju kopskaita. Latvija (6,5 %) bija pirmspēdējā vietā, nedaudz apsteidzot Bulgāriju (6,4 %). Igaunijā jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā bija 6,8 %, Lietuvā – 8,1 %.

2019

Migrācija

Nemot vērā būtisko jauniešu skaita samazinājumu pēdējo gadu laikā, kā arī faktu, ka to ietekmē arī izbraukšana no valsts, svarīgi apzināt jauniešu migrācijas procesus. 2018. gadā emigrēja 15,8 tūkst. iedzīvotāju, no tiem 2,4 tūkst. jeb 15 % bija jaunieši 18–24 gadu vecumā. Lielākā daļa no viņiem (1,9 tūkst.) bija Latvijas valstspiederīgie (pilsoņi un nepilsoņi). Latvijā ieradās 10,9 tūkst., no kuriem 1,8 tūkst. jeb 16,2 % bija jaunieši. No imigrējušiem jauniešiem tikai nedaudz vairāk kā 200 bija Latvijas valstspiederīgie.

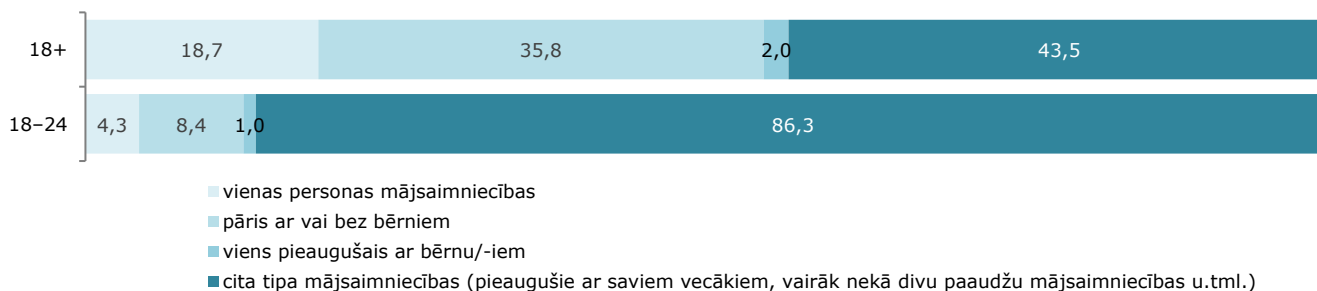
Starp imigrējušajiem jauniešiem Latvijā biežāk ir tieši vīrieši, un viņu īpatsvars jauniešu imigrantu kopskaitā strauji audzis pēdējo trīs gadu laikā no 53,5 % (2016. gadā) līdz pat 72,7 % (2018. gadā). 2018. gadā Latvijā ieradās vairāk nekā 400 Indijas un vairāk nekā 300 Uzbekistānas valstspiederīgo. Iebraukušo sieviešu skaits (18–24 gadu vecumā) no abām minētajām valstīm nepārsniedza pusotru simtu.

No 2011. gada jauniešu īpatsvars emigrantu kopskaitā variēja no 17,4 % līdz 14 %. Tā kā jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā šajos gados samazinājies no 10,2 % līdz 6,4 %, var secināt, ka jaunieši biežāk par citu vecumu iedzīvotājiem emigrē no valsts. To varētu skaidrot ar jauniešu lielāku mobilitāti un vēlmi mācīties un iepazīt pasauli ārpus Latvijas.

Ģimenes stāvoklis

2019. gada sākumā 2,9 % vīriešu un 7,4 % sieviešu vecumā 18–24 gadi bija precējušies, 0,2 % vīriešu un 0,6 % sieviešu jau bija šķīrušies, bet lielākoties jaunieši šajā vecumā vēl nav reģistrējuši laulību – 96,9 % vīriešu un 92 % sieviešu oficiāli nav precējušies. Tikai 6,3 % no vīriešiem un 12,4 % no sievietēm, kas 2018. gadā noslēdza laulību, bija vecumā 18–24 gadi. Bet, neskatoties uz nelielu oficiāli precēto īpatsvaru šajā vecumā, 6,9 % vīriešu un 20,4 % sieviešu vecumā 18–24 gadi norādīja, ka dzīvo vienā mājsaimniecībā ar laulāto/ partneri. Bet ne vienmēr tās ir divu pieaugušo mājsaimniecības, jo šajā vecumā visbiežākais mājsaimniecības tips ir tāds, kurā dzīvo vairākas pieaugušo paaudzes (86,3 %). Jāsecina, ka jaunieši, sasniedzot pilngadību, nesteidzas pamest vecāku mājas. Vairāk tas ir raksturīgi tieši jauniem vīriešiem, jo 83,7 % no tiem 18–24 gadu vecumā dzīvo vienā mājsaimniecībā ar saviem vecākiem (vai personām, ko uzskata par vecākiem), savukārt jaunietēm šis radītājs ir gandrīz par 11 procentpunktiem mazāks (73 %). Vidēji abiem dzimumiem 18–24 gadu vecumā – 78,5 %. Kopumā ar vecākiem dzīvo 23,2 % pilngadību sasniegušie vīrieši un 13,6 % sievietes.

Iedzīvotāju sadalījums pa mājsaimniecību tipiem 2018. gadā, %

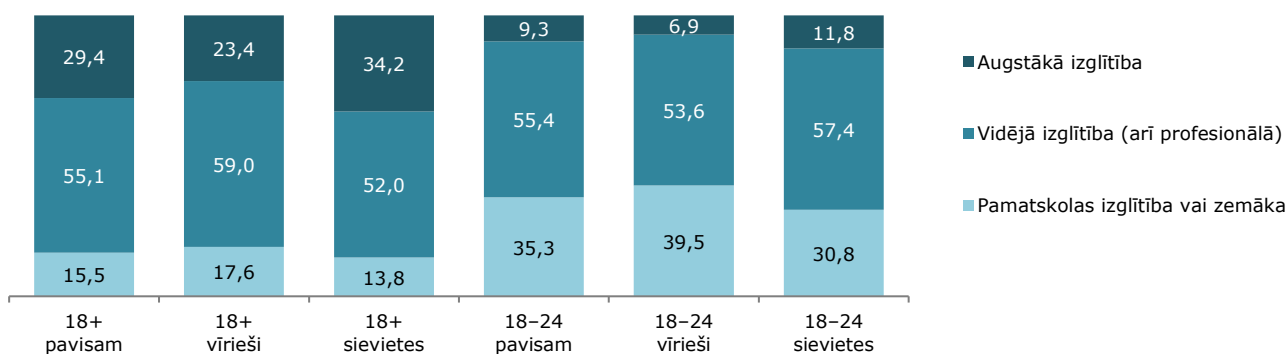
EU-SILC apsekojums.

Lēmumu par ģimenes pieaugumu pieņem arvien vēlāk. 80. gados, kad bija augstākā dzimstība, mātes vidējais vecums bija 26 gadi, bet pirmais bērns sievietēm piedzima vidēji 23 gados. 2018. gadā mātes vidējais vecums bija 31 gads, bet pirmais bērns piedzima 28 gados. Dzimstības rādītāji jauniešiem samazinās. Šobrīd dzimst vidēji 48 bērni uz 1 000 jaunietēm vecumā 18–24 gadi, kas ir trīs reizes mazāk nekā 80. gados. Jauniešiem lielākoties bērni dzimst ārpus laulības (63,5 %), savukārt kopumā visām vecuma grupām šī proporcija ir pretēja – ārpus laulības dzimst 39,5 % bērnu.

2. IZGLĪTĪBA

2019. gada sākumā 35,3 % jauniešu 18–24 gadu vecumā augstākā pabeigtā izglītība bija pamatskolas vai zemākā, 55,4 % – vidējā (tai skaitā profesionālā), bet 9,3 % jau bija ieguvuši augstāko izglītību (tai skaitā koledžas). Salīdzinot ar visiem iedzīvotājiem vecumā no 18 gadiem, jaunieši šajā vecumā vēl aktīvi turpina mācīties. 2011. gadā augstākā izglītība bija iegūta lielākam jauniešu īpatsvaram (12,9 %), kas ir par 3,6 procentpunktiem vairāk nekā 2019. gadā. Visu iedzīvotāju kopskaitā sievietēm ir lielāks augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars nekā vīriešiem.

Iedzīvotāju izglītības līmenis pēc vecuma un dzimuma 2019. gada sākumā, %

CSP aprēķins, izmantojot administratīvos datu avotus.

Jauniešu iesaistīšanās izglītībā

Pēc izglītības iestāžu datiem 2018. gada oktobrī Latvijā 59,9 % jauniešu vecumā 18–24 gadi bija kādas izglītības iestādes skolēni/ audzēkņi/ studenti: 14,5 % mācījās vispārīgizglītojošajās skolās, 11 % profesionālās izglītības iestādēs un 34,3 % apguva augstāko izglītību koledžās un augstskolās. No 2010. gada šis jauniešu īpatsvars, kas mācās, ir nedaudz palielinājies (par 2,9 procentpunktiem). Ja vispārīgizglītojošajās skolās abu dzimumu jaunieši pārstāvēti vienlīdzīgi un šī proporcija ar gadiem nemainās, tad profesionālās izglītības iestādēs bija lielāks vīriešu pārsvars, bet ar tendenci pēdējos gados samazināties (no 61,1 % 2010. gadā līdz 56,3 % 2018. gadā). Savukārt augstāko izglītību apgūst vairāk sieviešu nekā vīriešu, bet arī šī nevienlīdzība pēdējos gados samazinās – no 59,1 % sieviešu īpatsvara augstākajā izglītībā 2010. gadā līdz 54,5 % 2018. gadā.

Jauniešu vecumā 18–24 gadi īpatsvars, kas mācās kādā izglītības iestādē 2010.–2018. gadā, %

	2010	2012	2014	2016	2018
Pavisam	57,0	55,5	55,0	57,9	59,9
Vispārīgizglītojošajās skolās	14,5	13,2	12,2	13,5	14,5
Profesionālajās izglītības iestādēs	10,6	10,1	10,5	10,6	11,0
Augstskolās un koledžās	31,9	32,2	32,4	33,8	34,3

☐ CSP aprēķins, izmantojot IZM un CSP datus, CSP datubāzes (tabulu numuri: [IZG081](#), [IZG131](#), [IZG221](#) un [IZG241](#)).

2017. gadā Latvijā 29,7 % personu, kas sasniegušas 24 gadu vecumu, vēl mācījās kādā izglītības iestādē, un pēdējos gados šis īpatsvars tikai aug (2013. gadā – 24 %). Starp ES valstīm visvairāk jauniešu šajā vecumā vēl mācījās Dānijā (51,5 %), Somijā (46,8 %) un Slovēnijā (44,9 %), bet vismazāk Maltā (10,5 %), Luksemburgā (12,1 %) un Lielbritānijā (15,6 %). Igaunijas un Lietuvas dati ir līdzīgi Latvijai (29,9 % un 26,8 %).

Viens no ES stratēģijas mērķiem 2020. gadā bija samazināt (līdz 10 %) jauniešu, kuri pārtraukuši mācības, īpatsvaru jeb to jauniešu skaitu, kuru iegūtais izglītības līmenis bija pamatizglītība vai zemāka un kuri vairs neturpināja mācības. Sākotnēji Latvijas individuālais mērķis bija 13,4 %, tomēr, ņemot vērā rādītāja sasniegšanas progresu, Latvija izvirzīja jaunu mērķi 2020. gadam – 10 %. Ja 2008. gadā šādu jauniešu bija 15,5 % no visiem jauniešiem vecumā 18–24 gadi (20 % no vīriešiem un 10,8 % no sievietēm), tad 2018. gadā situācija ir uzlabojusies, un izaugsmes stratēģijas mērķis ir sasniegts – 8,3 % (11,4 % no vīriešiem un 5 % no sievietēm).

Vidusskolu beidzēju izvēle par turpmākām gaitām arī ar gadiem ir mainījusies, un vislielākās izmaiņas vērojamas pēckrīzes laikā. Ja 2008. gadā 75 % jauniešu pēc vidusskolas izvēlējās uzreiz apgūt augstāko izglītību, 2,8 % – profesionālo vidējo izglītību un tikai 22,2 % izvēlējās mācības neturpināt (vai atlikt uz vēlāku laiku), tad divus gadus vēlāk (2010. gadā) jau tikai 58,9 % jauniešu turpināja mācības augstskolās vai koledžās, 4,2 % – profesionālajās izglītības iestādēs, savukārt vairāk nekā trešdaļa (36,9 %) mācības neturpināja. 2018. gadā situācija tikai nedaudz uzlabojās par labu mācību turpināšanai – 62,6 % pēc vidusskolas mācības turpināja augstskolās un koledžās, 5,7 % – profesionālajās izglītības iestādēs, bet 31,7 % mācības neturpināja.

Studiju virziena izvēle

10 gadu laikā mainījusies arī studiju virziena izvēle, ko ietekmējušas pieprasījuma izmaiņas darba tirgū, kā arī politiskā rīcība – valsts atbalsts eksaktajām zinātnēm. Ja 2008. gadā aptuveni puse (52,9 %) augstskolu un koledžu studentu studēja sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības, tad 2018. gadā jau tikai trešdaļa (34,3 %) studē sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības (vislielākais kritums par -18,6 procentpunktiem 10 gadu laikā). Vislielākais interese pieaugums 10 gadu laikā bija inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā – par 4,4 procentpunktiem no 11,3 % 2008. gadā līdz 15,7 % 2018. gadā.

Augstākās izglītības iestādēs studējošo sadalījums pa izglītības tematiskajām grupām 2008. un 2018. gadā, %

	2008	2018		
		Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	52,9	34,3	30,0	37,7
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	11,3	15,7	28,2	6,0
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	7,2	15,6	7,3	22,1
Pakalpojumi	6,1	9,1	11,9	6,9
Dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	4,9	8,9	14,7	4,4
Humanitārās zinātnes un māksla	7,5	7,7	4,8	9,9
Izglītība	9,0	7,1	1,4	11,5
Lauksaimniecība	1,0	1,6	1,7	1,5
Cetur neklasificētās tematiskās grupas	0,1	-	-	-

☐ CSP aprēķins, izmantojot IZM un CSP datus, CSP datubāzes (tabulas numurs: [IZG270](#)).

Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu studiju virziena izvēle pēdējā desmitgadē nedaudz atšķiras, bet bez būtiskām izmaiņām. Populārākais virziens nemainīgi ir inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (42,6 % 2008. gadā un 30,7 % 2018. gadā), bet otrs populārākais – pakalpojumi (21,2 % 2008. gadā un 23,8 % 2018. gadā). Lielākā daļa (55,7 %) jauno vīriešu izvēlas apgūt inženierzinātnes, ražošanu un būvniecību, bet starp profesionālās izglītības audzēkņiem populārākā mācību izvēle ir sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības (38,7 %).

Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu sadalījums pa izglītības tematiskajām grupām 2008. un 2018. gadā, %

	2008	2018		
		Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	42,6	30,7	55,7	6,1
Pakalpojumi	21,2	23,8	14,3	33,1
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	16,7	22,5	6,0	38,7
Humanitārās zinātnes un māksla	8,1	12,2	7,8	16,7
Dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	6,3	6,8	12,9	0,8
Lauksaimniecība	2,6	2,6	3,1	2,1
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	1,6	1,4	0,2	2,5
Vispārējā izglītība	0,9	-	-	-

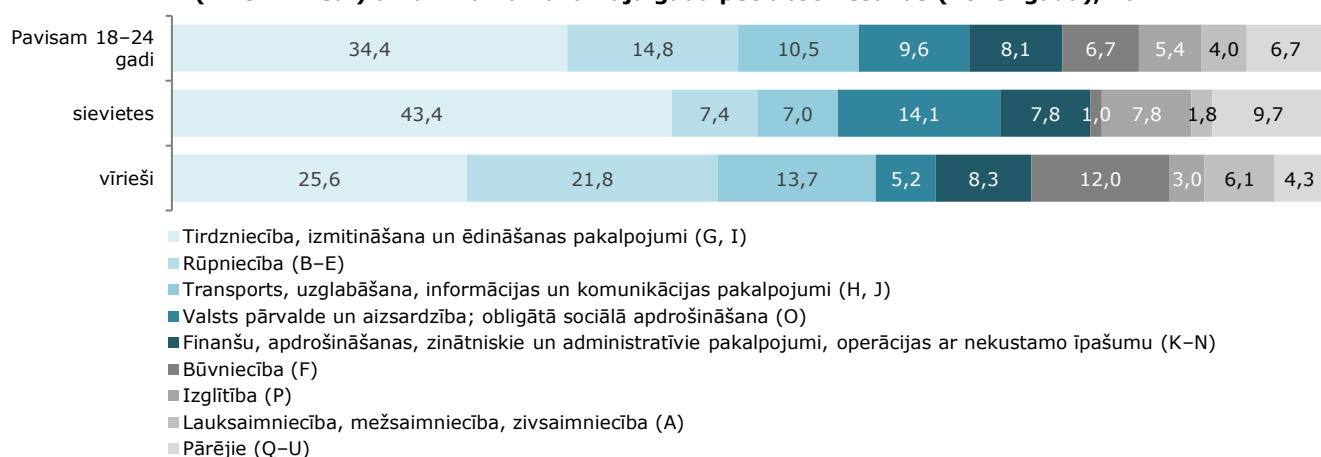
☞ CSP aprēķins, izmantojot IZM un CSP datus, CSP datubāzes (tabulas numurs: IZG230).

Profesionālo izglītības iestāžu beidzēju turpmākās gaitas

2017. gadā 60,9 % 18–24 gadu vecumā pēc profesionālās izglītības iegūšanas bija nodarbināti, savukārt bezdarbnieka statusā bija 4,7 % absolventu, bet ekonomiski neaktīvi – 33,4 %.

No absolventiem vīriešiem 26,8 % turpināja mācības kā skolēni vai studenti, savukārt no sievietēm mācības turpināja 25,9 %. Vīriešiem pēc profesionālās izglītības iegūšanas visizplatītākā profesija ir kvalificēti strādnieki un amatnieki (25 %), bet sievietēm – pakalpojumu un tirdzniecības darbinieces (43,2 %). Otrajā vietā vīriešiem ir vienkāršās profesijas (19,7 %) un sievietēm vecāko speciālistu profesijas (19,6 %). Nozaru griezumā vīrieši pēc profesionālās izglītības iegūšanas 18–24 gadu vecumā visbiežāk strādā apstrādes rūpniecībā un tirdzniecībā (attiecīgi 20 % un 18,3 %). Arī sievietēm izplatītākā darba nozare pēc mācību absolvēšanas ir tirdzniecība (26,9 %).

Nodarbināto profesionālo izglītības iestāžu absolventu sadalījums pēc saimnieciskās darbības veida (NACE 2. red.) un dzimuma nākamajā gadā pēc absolvēšanas (2018. gadā), %

☞ CSP aprēķins, izmantojot administratīvos datu avotus.

3. EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE UN DARBA SAMAKSA

Jauniešu nodarbinātība un augstie bezdarba rādītāji Latvijā joprojām ir aktuāla problēma, neskatoties uz situācijas uzlabošanu salīdzinājumā ar ekonomiskās krīzes laiku. Bezdarba līmenim sasniedzot virsotni 2010. gadā, Latvijā nestrādāja divas trešdaļas (66,1 %) jauniešu (3 no 5 jauniešiem darbu neveica mācību dēļ). 2018. gadā nestrādāja vairs tikai 52,2 % jauniešu (mācību dēļ darbu neveica jau 4 no 5 jauniešiem).

Jauniešu nodarbinātība un darba nozares

2018. gadā nodarbināto jauno vīriešu īpatsvars bija par 7,2 procentpunktiem augstāks nekā sievietēm (attiecīgi – 51,3 % nodarbināto starp vīriešiem un 44,1 % – starp sievietēm). Latvijā 25–34 gadu vecuma grupā nodarbināto īpatsvars ir 81 %, kas ir par 33,2 procentpunktiem vairāk nekā jauniešiem.

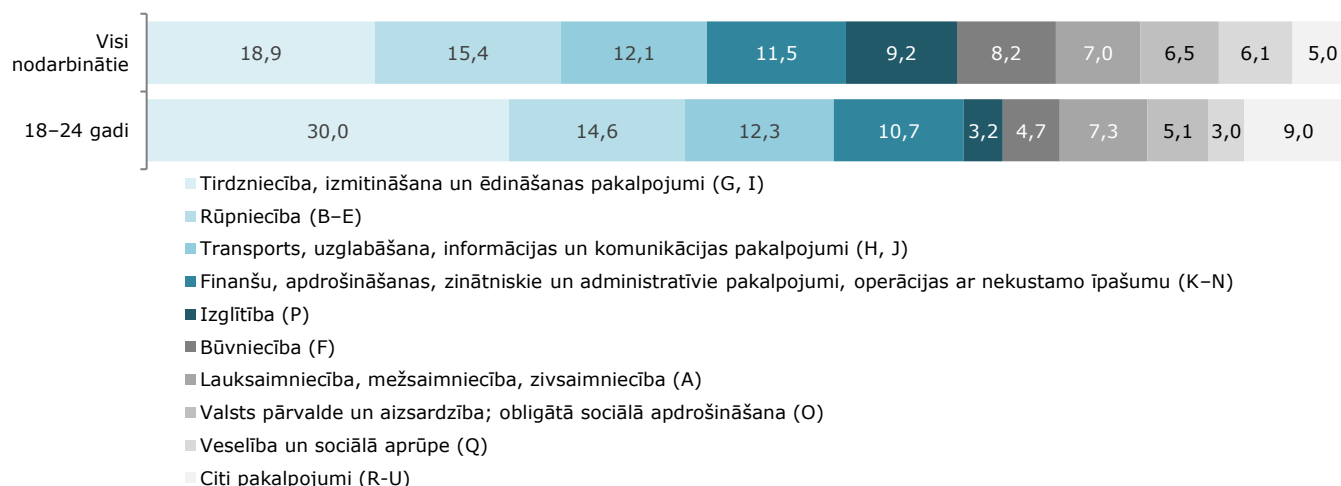
Jaunieši vecumā 18–24 gadi pēc ekonomiskās aktivitātes statusa, %

	2008	2010	2012	2014	2016	2018		
						Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Nodarbinātie	50,1	33,9	37,4	42,2	43,8	47,8	51,3	44,1
Nestrādājošie	49,9	66,1	62,6	57,8	56,2	52,2	48,7	55,9
no tiem:								
mācās	71,1	65,8	72,1	73,3	73,4	78,6	76,3	80,7
nemācās	28,9	34,2	27,9	26,7	26,6	21,4	23,7	19,3

☞ Darbaspēka apsekojums.

Reģionālajā griezumā visaugstākais nodarbinātības līmenis bija Rīgas (53,1 %), Pierīgas un Vidzemes jauniešiem (abos 51,7 %), bet viszemākais – Latgales jauniešiem (36,9 %), kas ir līdzīga tendence kā visiem nodarbinātajiem iedzīvotājiem kopumā.

Nodarbināto iedzīvotāju sadalījums pēc saimnieciskās darbības veida (NACE 2. red.) 2018. gadā, %

Darbaspēka apsekojums. CSP datubāze (tabulas numurs: [NBG081](#)) un CSP aprēķins.

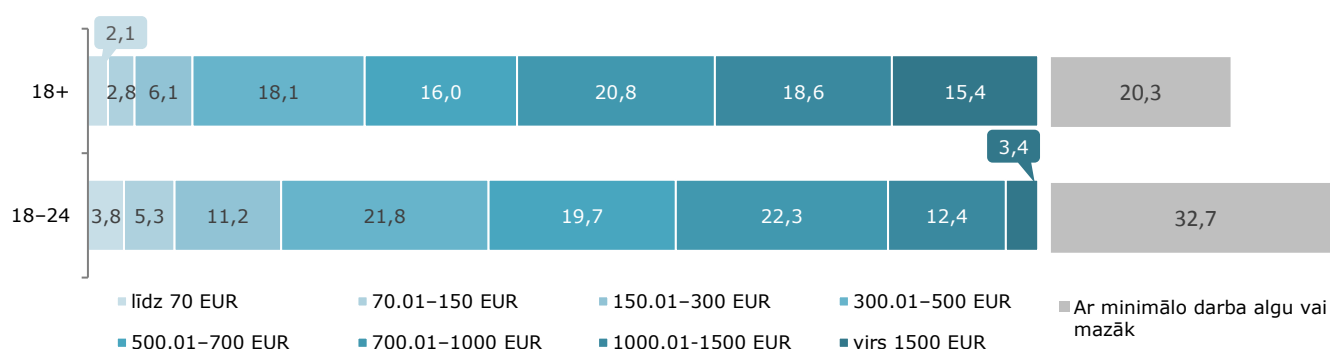
2018. gadā jaunieši visbiežāk bija nodarbināti tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu jomās – 30 % no visiem nodarbinātajiem jauniešiem, kas bija par 11,1 procentpunktu vairāk nekā visiem nodarbinātajiem kopumā. Jaunieši arī biežāk par citu vecuma grupu pārstāvjiem bija nodarbināti privātajā sektorā (83,5 %), kas arī daļēji ir skaidrojams ar stingrākām prasībām pret iegūto izglītības līmeni sabiedriskajā sektorā.

Darba samaksa

Latvijā 2018. gadā trešdaļa (32,7 %) nodarbināto jauniešu pirms nodokļu nomaksas saņēma minimālo darba algu vai mazāk. Kopumā no visiem iedzīvotājiem vecumā no 18 gadiem minimālo vai zemāku algu saņēma piektdaļa (20,3 %). Lielākā daļa jauniešu (61,8 %) saņēma bruto algu līdz 700 eiro, savukārt kopumā no iedzīvotājiem virs 18 gadiem tādu ir par 16,7 procentpunktiem mazāk (45,1 %). Šāds zemāku algu īpatsvars jauniešu vidū skaidrojams ne tikai ar zemākās kvalifikācijas darbiem jauniešiem bez darba pieredzes, bet arī ar nepilnu darba laiku mācību un citu apstākļu dēļ.

2018. gadā nepilnu darba laiku strādāja 14,1 % strādājošo jauniešu vecumā 18–24 gadi (9,8 % strādājošo vīriešu un 19,3 % sieviešu). Salīdzinājumam pirmskrīzes laikā 2008. gadā nepilnu darba laiku strādājošo īpatsvars nodarbināto jauniešu skaitā bija mazāks (9,4 %), bet krīzes zemākajā punktā 2010. gadā – 13,6 %, kas ir ļoti tuvu šī brīža situācijai. Nepilna darba laika nodarbinātība ļauj jauniešiem strādāt paralēli mācībām un kaut daļēji apmaksāt studijas, kā arī būt neatkarīgākiem no vecāku finansiālā atbalsta.

Darba ņēmēju skaita sadalījums pēc mēneša bruto darba ienākumiem 2018. gadā, %

CSP aprēķins, izmantojot VID datus.

Jauniešu bezdarbs un ekonomiskā neaktivitāte

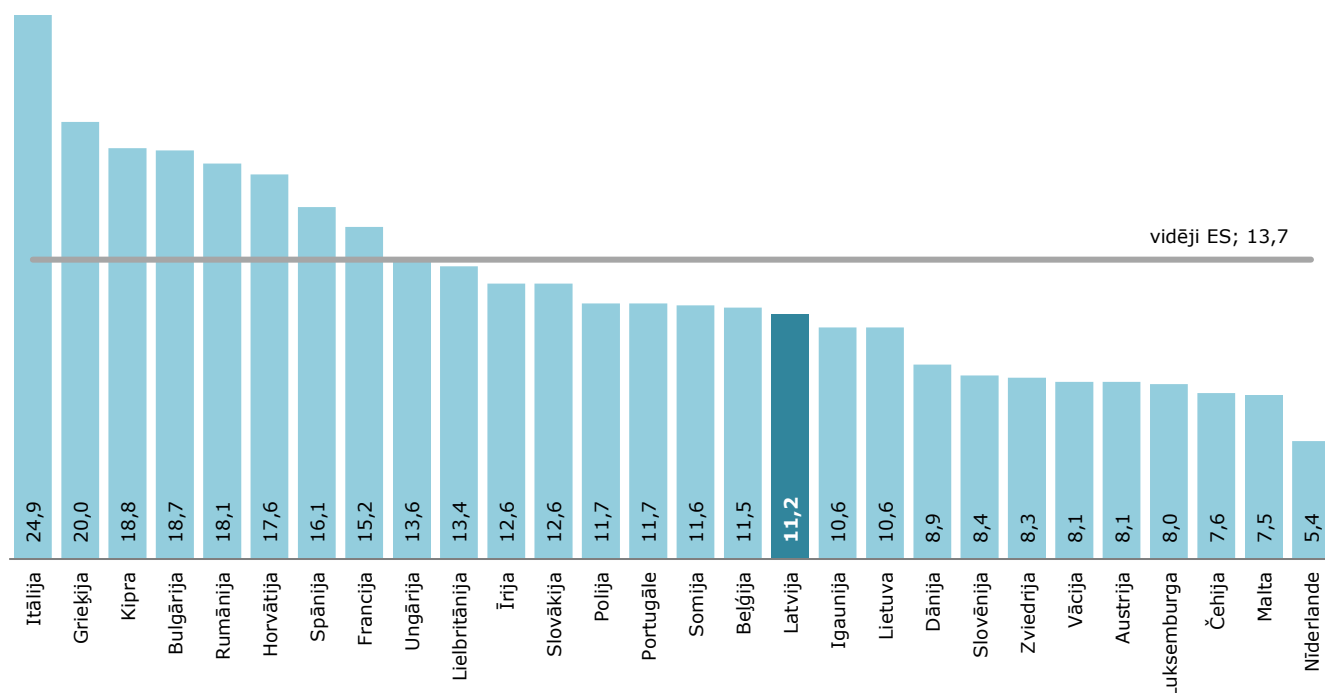
Visaugstākais bezdarba līmenis jauniešiem Latvijā bija ekonomiskās krīzes laikā 2010. gadā, kad tas sasniedza 35,4 %, un kopš tā laika ir samazinājies trīs reizes – 11,9 % 2018. gadā (12,4 % vīriešiem un 11,4 % sievietēm). Savukārt iedzīvotāju kopskaitā (18–74 gadu vecumā) bezdarba līmenis ir zemāks (7,4 % 2018. gadā).

Starp reģioniem visaugstākais bezdarba līmenis ir jauniešiem Latgalē (21,3 %), bet viszemākais – Rīgā (7,7 %). Savukārt visiem iedzīvotājiem 18–74 gadu vecumā viszemākais bezdarba līmenis bija Pierīgā (4,7 %).

Latvijā 2018. gadā bija 11,2 % jauniešu vecumā 18–24 gadi, kas nemācījās un nestrādāja (11,5 % no vīriešiem un 10,8 % no sievietēm). Visvairāk šādu jauniešu bija Latgalē (18,2 %) un Vidzemē (17,9 %), savukārt vismazāk Rīgā (5 %). Pozitīvi, ka salīdzinājumā ar krīzes laiku šo jauniešu īpatsvars samazinājies divas reizes (2010. gadā – 22,6 %), kā arī, salīdzinot ar vidējo rādītāju ES (13,7 %), Latvijā šādu jauniešu ir mazāk. No 2014. gada Nodarbinātības valsts aģentūra īsteno atbalsta pasākumus "Jauniešu garantija", kuros var pieteikties jaunieši, kas nemācās un nestrādā (NEET). Šī projekta

mērķis ir sekmēt jauniešu bezdarbnieku pāreju uz nodarbinātību, īstenojot darba tirgus prasībām atbilstošu prasmju un iemaņu paaugstināšanas pasākumus un veicinot praktiskas pieredzes iegūšanu darbavietā. Šī projekta ietvaros jauniešiem ir iespēja pusotra gada laikā bez maksas apgūt 40 darba tirgū pieprasītās profesijas, saņemot ikmēneša 70–115 eiro stipendijas. Šajā projektā jau gandrīz 8 000 jauniešu ir apguvuši dažādas izglītības programmas un 72 % no tiem pusgada laikā atraduši darbu.

Jauniešu vecumā 18–24 gadi īpatsvars, kas nemācās un nestrādā (NEET) ES valstīs 2018. gadā, %

Eurostat datubāze [edat_lfse_21].

4. NABADZĪBAS RISKS UN MATERIĀLĀ NENODROŠINĀTĪBA

2017. gadā ceturtdaļa (25,6 %) Latvijas jauniešu (18–24 gadi) bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, kas ir par 2,8 procentpunktiem mazāk nekā starp visiem Latvijas iedzīvotājiem kopumā. Starp 18–24 gadus vecām jauniešiem bija nedaudz lielāks nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto īpatsvars (26,3 %) nekā starp šīs pašas vecuma grupas vīriešiem (24,9 %). Salīdzinot nabadzības vai sociālās atstumtības komponentus atsevišķi, var secināt, ka 18–24 gadus vecas jauniešes bija nedaudz mazāk pakļautas nabadzības riskam (19 %) nekā viņu vecuma vīrieši (20,1 %). Pārējos nabadzības vai sociālās atstumtības riska komponentos nav vērojamas atšķirības starp 18–24 gadus vecām jauniešiem un šīs pašas vecuma pušiem. Tas liecina, ka starp 18–24 gadus vecām sievietēm ir vairāk tādu, kurām piemīt tikai viens no nabadzības vai sociālās atstumtības riska komponentiem, savukārt starp šīs vecumgrupas vīriešiem ir vairāk tādu, kam vienlaicīgi piemīt divi vai pat visi trīs nabadzības vai sociālās atstumtības riska komponenti.

Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītāji 2017. gadā, %

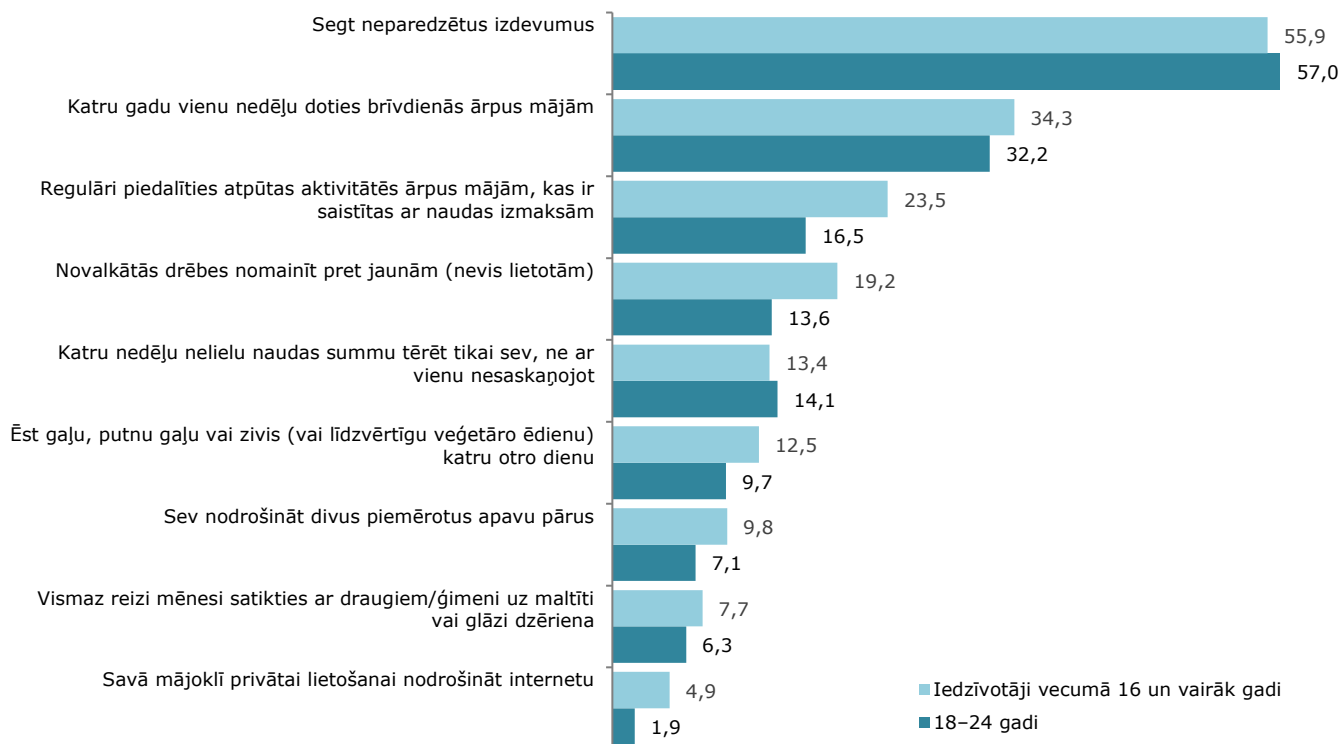
	Visi iedzīvotāji			18–24 gadi		
	Pavisam	Vīrieši	Sievietes	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Nabadzības vai sociālās atstumtības risks	28,4	25,2	31,1	25,6	24,9	26,3
Nabadzības riska indekss	23,3	20,4	25,8	19,6	20,1	19,0
Dziļa materiālā nenodrošinātība*	9,5	8,9	10,0	9,6	9,6	9,6
Iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo mājāsaimniecībās ar zemu darba intensitāti	5,6	6,2	5,0	6,5	6,3	6,6

* Rādītājs attiecas uz 2018. gadu.

EU-SILC apsekojums. CSP datubāze (tabulu numuri: NIG030 un MNG140) un CSP aprēķins.

2018. gadā no visiem 18–24 gadus veciem jauniešiem 57 % nevarēja atļauties segt neparedzētus izdevumus un 14,1 % nevarēja katru nedēļu nelielu summu tērēt tikai sev, ne ar vienu nesaskaņojot. Tas būtiski neatšķirās no visu iedzīvotāju kopējās situācijas, kur iepriekš minētās izmaksas nevarēja atļauties segt attiecīgi 55,9 % un 13,4 %. Savukārt starp jauniešiem bija ievērojami mazāk tādu, kuri nevarēja atļauties regulāri piedalīties atpūtas aktivitātēs ārpus mājām (16,5 % jauniešu, 23,5 % iedzīvotāju kopumā) un novalkātās drēbes nomainīt pret jaunām (nevis lietotām) (13,6 % jauniešu, 19,2 % iedzīvotāju kopumā). Tas raksturo ne tikai jauniešu finansiālo situāciju, bet arī prioritātes – izklaides ārpus mājām un rūpes par savu vizuālo tēlu.

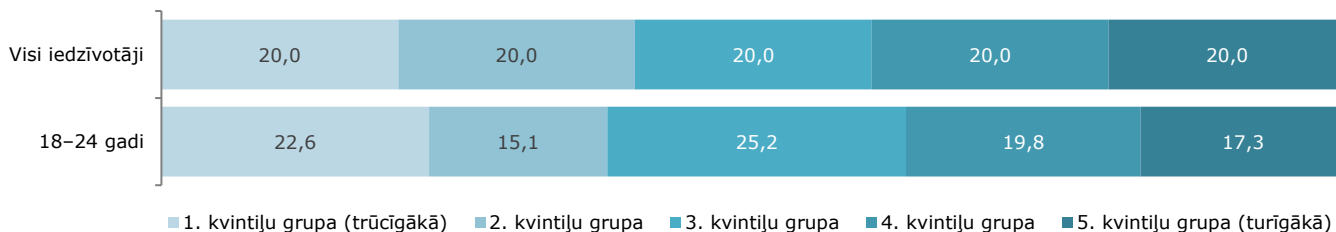
Iedzīvotāju īpatsvars, kuri naudas trūkuma dēļ 2018. gadā nevarēja atļauties segt atsevišķas izmaksas, %

EU-SILC apsekojums. CSP datubāze (tabulas numurs: MNG020) un CSP aprēķins.

Visu Latvijas mājsaimniecību ienākumu dati liecina, ka ceturtdaļa (25,2 %) jauniešu piederēja 3. kvintīļu grupai (vidēji ienākumi) un 22,6 % – 1. kvintīļu grupai (viszemākie ienākumi), kas ir vairāk nekā iedzīvotājiem kopumā.

Iedzīvotāju sadalījums pa mājsaimniecību ienākumu kvintīļu grupām 2018. gadā, %

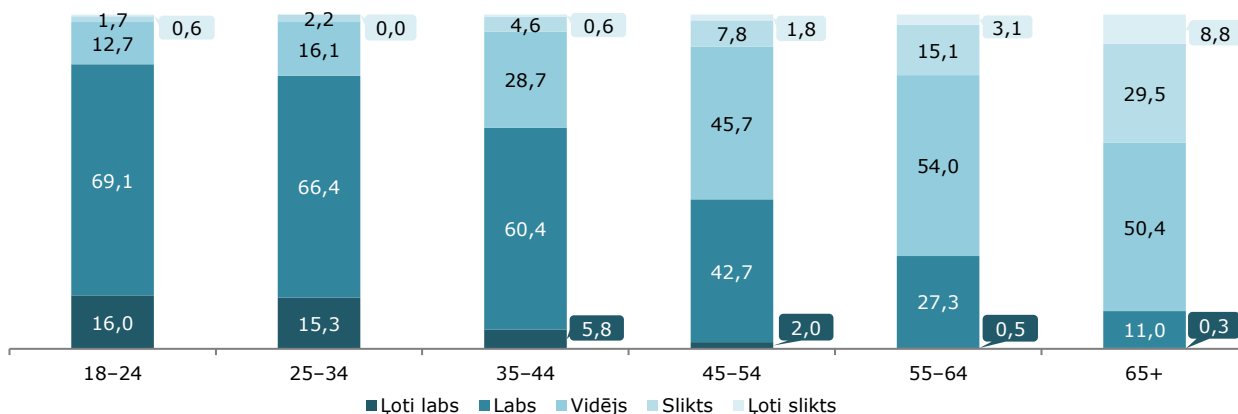
EU-SILC apsekojums.

5. VESELĪBA UN LABSAJŪTA

Veselības pašnovērtējums

Lielākā daļa jauniešu savu veselību vērtēja kā labu (69,1 %) vai ļoti labu (16 %). Jauni vīrieši šajā vecuma grupā nedaudz biežāk nekā jaunietes novērtē savu veselību kā labu vai ļoti labu (attiecīgi 86,5 % un 83,6 %). Salīdzinot ar citām vecuma grupām, iedzīvotājiem 18-24 gadu vecumā ir vislabākie veselības stāvokļa pašvērtējumi.

Veselības stāvokļa pašnovērtējums pa vecuma grupām 2018. gadā, %

EU-SILC apsekojums. CSP datubāze (tabulas numurs: VPG040) un CSP aprēķins.

2018. gadā uz jautājumu "Vai Jums ir kāda ilgstoša slimība vai ilgstoša veselības problēma?" apstiprinot atbildi sniedza 11,4 % iedzīvotāju 18–24 gadu vecumā, t.sk. 9,5 % vīriešu un 13,4 % sievietes. Palielinoties vecumam, pieaug arī pozitīvo atbilžu īpatsvars uz šo jautājumu, sasniedzot jau 75,3 % starp senioriem vecumā pēc 65 gadiem.

12,2 % jauniešu norādījuši, ka veselības problēmas vismaz pēdējos 6 mēnešos ir ierobežojušas veikt ikdienas aktivitātes mājās, darbā vai atpūtā. Sievietēm un vīriešiem nav atšķirību šajā vērtējumā. Šis rādītājs jauniešiem arī ir viszemākais, salīdzinot ar vecākām vecuma grupām.

Veselības aprūpe

Gandrīz trešdaļa (28,8 %) 18–24 gadus vecu jauniešu gada laikā ne reizi nav apmeklējuši vai konsultējušies ar ģimenes (vispārējās prakses) ārstu; 62 % – ar ārstu-speciālistu; 40,1 % – nav apmeklējuši zobārstu, liecina 2017. gada dati. Lielākā daļa jauniešu gada laikā ārstus bija apmeklējuši 1 līdz 2 reizes. Kļūstot vecākiem, ģimenes ārstus un ārstus-speciālistus apmeklē biežāk, bet zobārstus pretēji – retāk.

Iedzīvotāju īpatsvars, kas 12 mēnešu laikā ne reizi nav apmeklējuši vai konsultējušies ar ārstiem 2017. gadā, %

	Iedzīvotāji vecumā no 16 gadiem			Jaunieši 18–24 gadu vecumā		
	Pavisam	Vīrieši	Sievietes	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Ģimenes (vispārējās prakses) ārstu	20,1	28,0	13,7	28,8	32,9	24,4
Ārstu-speciālistu (medicīnas vai ķirurģijas speciālistu)	48,7	56,3	42,7	62,0	68,6	54,9
Zobārstu, ortodontu vai zobu higiēnistu	48,9	54,0	44,9	40,1	48,2	31,4

EU-SILC apsekojums. CSP datubāze (tabulas numurs: MOD17_05) un CSP aprēķins.

2018. gadā 4,7 % jauniešu atzīmējuši, ka dažādu iemeslu dēļ 12 mēnešu laikā vismaz vienreiz nav pārbaudījuši savu veselību vai ārstējušies, kad tas bija vajadzīgs (vīriešiem un sievietēm nav nozīmīgu atšķirību). Gandrīz puse (48,1 %) no tiem jauniešiem, kas nav aizgājuši pie ārsta, kā galveno iemeslu min vēlmi pagaidīt un redzēt, vai situācija neuzlabosies pati no sevis. Tas ir raksturīgi tieši jauniešiem, jo, pieaugot vecumam, šī iemesla īpatsvars samazinās, un pirmajā plānā izvirzās cits – nespēja to atļauties (pārāk dārgi). 8,8 % jauniešu nav veikuši zobu pārbaudi vai ārstēšanu, kad tas bija vajadzīgs. Kā galveno zobārsta neapmeklēšanas iemeslu trīs ceturtdaļas (75 %) jauniešu min nespēju to atļauties. Šajā jautājumā jauniešu atbildes nozīmīgi neatšķiras no citas vecumgrupas cilvēku atbildēm.

Veselību ietekmējošie faktori

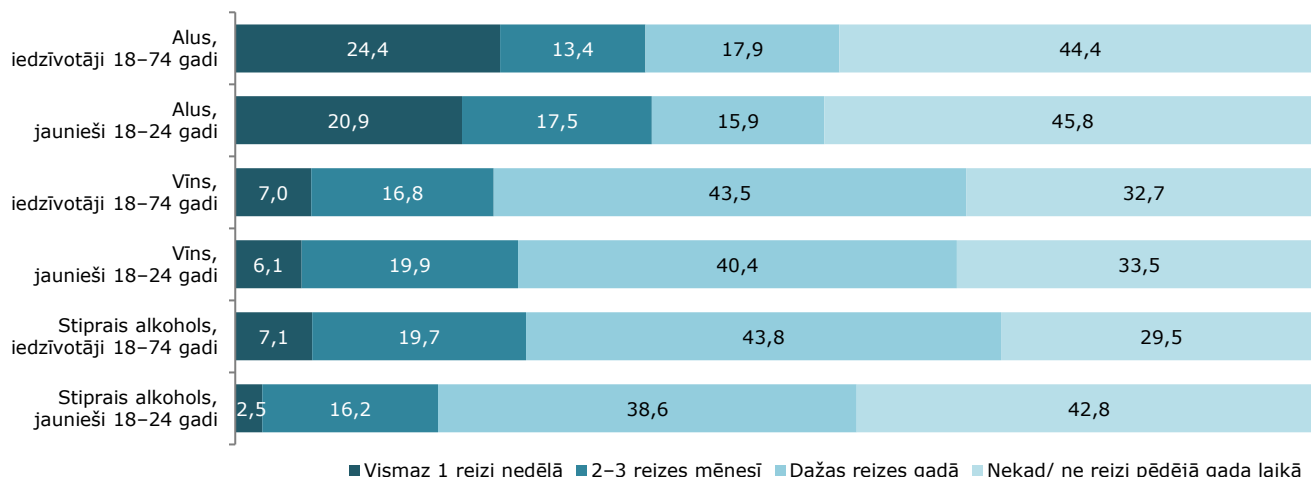
Pasaulē aizvien aktuālāka kļūst liekā svara problēma, tai skaitā arī jauniešiem. 2017. gadā EU-SILC apsekojumā 21,5 % jauniešu norādīja tādu auguma un svara proporciju, kas atbilst liekā svara vai aptaukošanās pazīmēm pēc ķermeņa masas indeksa definīcijas ($\text{KMI} \geq 25$). Jaunu vīriešu vidū šī problēma ir novērota biežāk (par 10,6 procentpunktiem) – 26,9 % vīriešiem un 16,3 % sievietēm vecumā 18–24 gadi KMI atbilst liekā svara vai aptaukošanās rādītājiem. Pieaugot vecumam, liekā svara un aptaukošanās pazīmju izplatība ievērojami palielinās, un biežāk tas ir vērojams sievietes vidū. Savukārt nepietiekams svars ($\text{KMI} < 18,5$) konstatēts 3,8 % jauniešiem (5,6 % sievietēm un 2 % vīriešiem).

Lai uzturētu normālu svaru un kopumā labu veselību, nepieciešams pietiekami daudz uzturā lietot svaigus augļus un dārzeņus. Kopumā 38,8 % jauniešu vismaz reizi dienā lieto augļus un 44,5 % dārzeņus. Jaunietes ēšanas paradumu jautājumā ir apzinīgākās par jauniem vīriešiem (augļus vismaz reizi dienā lieto 47,7 % jaunietes un 30,5 % jauni vīrieši, dārzeņus attiecīgi – 49,5 % un 39,9 %). Līdz ar vecuma pieaugumu samazinās augļu un dārzeņu lietošana uzturā, tomēr visvairāk uzturā tos lieto nevis jaunieši, bet iedzīvotāji vecumā 25–34 gadi (augļus 39,8 %, dārzeņus 50,9 %). Retāk nekā reizi nedēļā augļus lieto 7,8 % jauniešu, dārzeņus – 3,9 % jauniešu.

Veselības stāvokli būtiski ietekmē arī tādas parādības kā smēķēšana un alkohola lietošana. Pēc Slimību profilakses un kontroles centra (SPKC) datiem 2018. gadā ik dienas smēķēja ceturtdaļa (24,9 %) iedzīvotāju vecumā no 18 līdz 74 gadiem jeb 39 % no vīriešiem un 12,2 % no sievietēm. Jauniešiem vecumā 18–24 gadi šis rādītājs bija tikai nedaudz zemāks nekā iedzīvotājiem kopumā – ikdienas smēķētāji bija 21,7 % jauniešu jeb 30,9 % vīriešu un 12 % sievietes šajā vecumā. Bet pozitīvi, ka ar gadiem ikdienas smēķētāju īpatsvars samazinās gan visiem iedzīvotājiem kopumā, gan jauniešu vecuma grupā.

Ja alus un vīna lietošana jauniešiem salīdzinājumā ar visiem iedzīvotājiem no 18 līdz 74 gadiem būtiski neatšķiras, tad stipro alkoholu jaunieši patērē ievērojami mazāk nekā visi iedzīvotāji. Vismaz 2 reizes mēnesī alu lieto 38,4 % jauniešu un 37,8 % iedzīvotāju no 18 līdz 74 gadiem, vīnu – 26 % jauniešu un 23,8 % iedzīvotāju kopumā, stipro alkoholu – 18,7 % jauniešu un 26,8 % kopumā iedzīvotāju. Ne reizi gada laikā vai nekad nav lietojuši stipro alkoholu 42,8 % jauniešu (31,6 % vīriešu un 54,6 % sievietes), salīdzinot ar 29,5 % iedzīvotājiem no 18 līdz 74 gadiem kopumā.

Alkoholisko dzērienu lietošanas biežums pēdējo 12 mēnešu laikā 2018. gadā, %

SPKC dati.

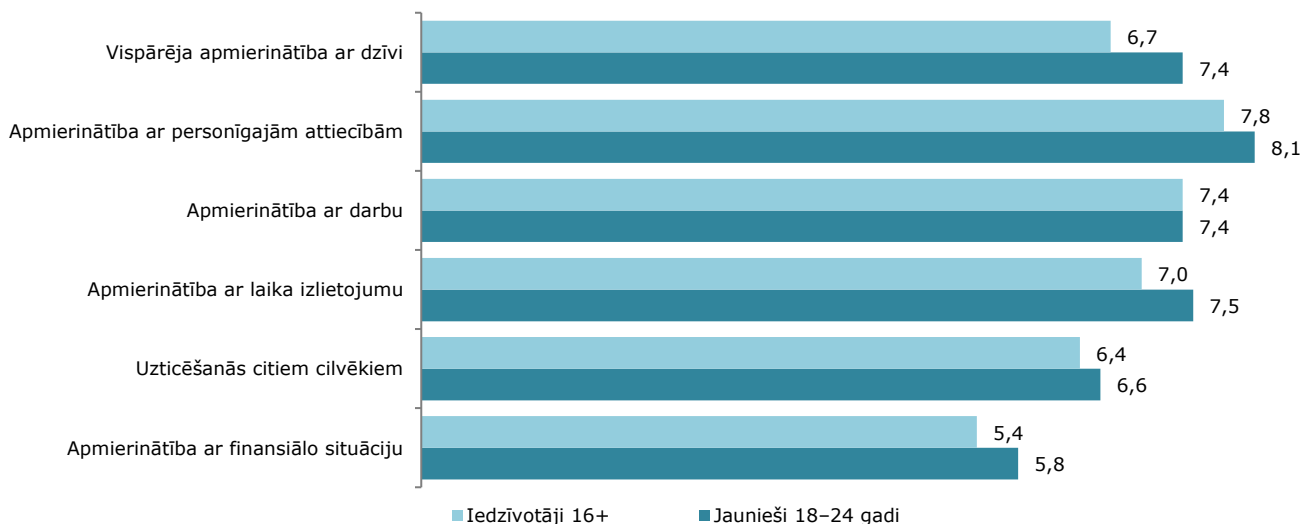
Labsajūta

Vienlīdz svarīga fiziskai veselībai ir arī mentālā veselība. 2018. gadā iedzīvotāji vecumā no 16 gadiem sniedza atbildes par dažādu emocionālo stāvokļu biežumu 4 nedēļu laikā. Jaunieši pozitīvus emocionālus stāvokļus izjūt biežāk nekā pārējie iedzīvotāji Latvijā. Visu laiku vai lielākoties visu laiku laimīgi juties puse jauniešu (51 %) un trešā daļa (31,5 %) iedzīvotāju kopumā, savukārt rāmi un mierīgi jutušies 67 % jauniešu un 55,7 % iedzīvotāju kopumā.

Savukārt negatīvo emocionālo stāvokļu biežums jauniešiem bija mazāks nekā kopumā iedzīvotājiem. Visu laiku vai lielākoties visu laiku jutušies nervozi 12,2 % 18-24 gadu veci jaunieši (kopumā iedzīvotāji – 13 %), nospiesti – 4,5 % jauniešu (kopumā iedzīvotāji – 7,1 %), nomākti un depresīvi – 2,5 % jauniešu (kopumā iedzīvotāji – 3,5 %) un vientuļi – 2,7 % jauniešu (kopumā iedzīvotāji – 5,9 %).

Atbildot uz jautājumiem par apmierinātību ar dzīvi, gandrīz visos aspektos jauniešu vērtējumi bija nedaudz augstāki nekā iedzīvotājiem kopumā (no 0 (viszemākais novērtējums) līdz 10 (visaugstākais novērtējums)). Salīdzinot ar visiem aptaujātajiem, jaunieši snieguši augstāku (par 0,7 ballēm) vērtējumu par vispārējo apmierinātību ar dzīvi un apmierinātību ar laika izlietojumu (par 0,5 ballēm). Savukārt apmierinātība ar darbu jauniešiem un kopumā iedzīvotājiem neatšķiras.

Iedzīvotāju labsajūtas atsevišķu dimensiju vidējais raksturojums 2018. gadā (skalā 0-10)

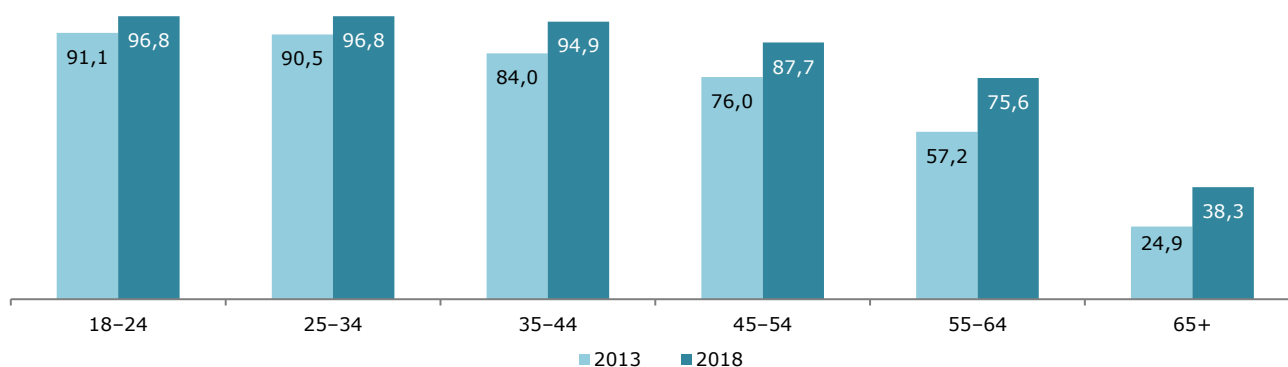

EU-SILC apsekojums. CSP datubāze (tabulu numuri: [MOD13_01](#) un [MOD13_02](#)) un CSP aprēķins.

6. INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS TEHNOLOĢIJAS

Aktīvākie digitālo prasmju izmantotāji ir jaunieši, kuri ikdienā biežāk nekā citu vecuma grupu iedzīvotāji izmanto dažādas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. Pēdējo gadu laikā pieaugusi interneta pieejamība Latvijas māsaimniecībās. 2013. gadā internets bija pieejams 71,6 % māsaimniecību, savukārt 2018. gadā tas bija pieejams 81,6 % māsaimniecību. Gandrīz visiem jauniešiem mājokļos bija pieejams internets privātai lietošanai – 2013. gadā 91,1 % un 2018. gadā 96,8 % jauniešu bija pieeja internetam mājoklī. Šajā aspektā jauniešiem atšķirībā no citām vecuma grupām dzimuma atšķirības bija nelielas (1,7 procentpunkti) – 2018. gadā 95,9 % jauniešiem un 97,6 % jauniem vīriešiem mājoklī bija pieeja internetam, bet vecumā pēc 65 gadiem atšķirības starp vīriešiem un sievietēm bija 8,6 procentpunkti.

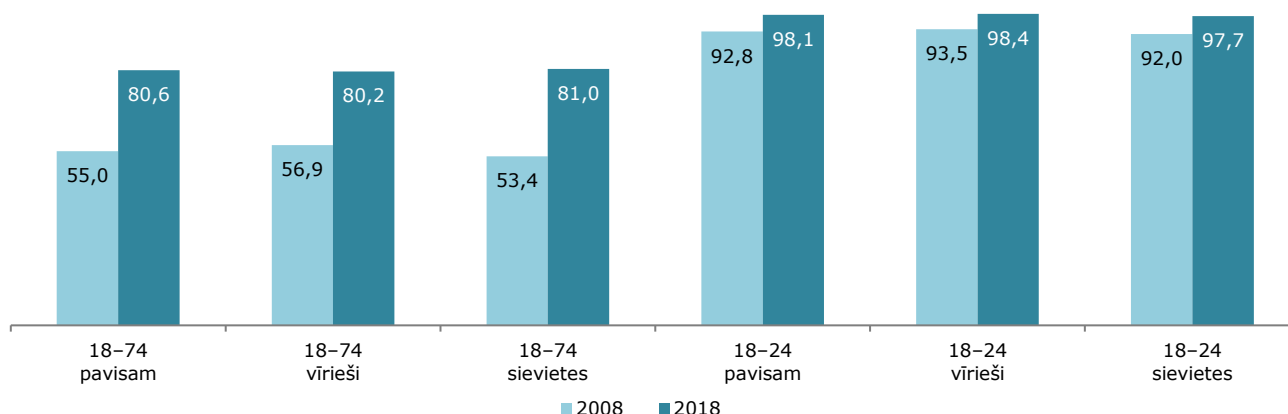
Iedzīvotāju īpatsvars, kam mājoklī ir pieeja internetam privātai lietošanai 2013. un 2018. gadā, %

EU-SILC apsekojums.

Salīdzinot ar citām vecuma grupām, jaunieši ir aktīvākie interneta lietotāji, tomēr atšķirības interneta lietošanā dažādās iedzīvotāju vecuma grupās laika gaitā samazinās, un ir vērojama tendence, ka interneta lietotāju skaits palielinās visās vecuma grupās. 2018. gadā gandrīz visi jaunieši (98,1 %) internetu lietoja regulāri, t.i., vismaz reizi nedēļā, bet pirms 10 gadiem regulāri internetu lietoja 92,8 % jauniešu. Salīdzinājumam – 2018. gadā 80,6 % iedzīvotāju vecumā no 18 līdz 74 gadiem regulāri lietoja internetu, bet pirms 10 gadiem šis rādītājs bija 55 %. Ar laiku samazinās arī dzimuma atšķirības interneta lietošanā un 2018. gadā tās jau bija mazākas par 1 procentpunktu gan jauniešu vidū, gan kopumā visiem iedzīvotājiem.

Iedzīvotāju īpatsvars, kas regulāri (vismaz reizi nedēļā) lieto internetu 2018. gadā, %

Apsekojums "Datoru un interneta lietošana mājāsniecībās".

Jaunieši biežāk nekā citu vecuma grupu iedzīvotāji izmanto mobilās ierīces, lai piekļūtu internetam ārpus mājām vai darba. 2018. gadā 92,5 % jauniešu izmantoja mobilo tālruni vai viedtālruni, lai piekļūtu internetam ārpus mājām vai darba. Kopumā no interneta lietotājiem 18-74 gadu vecumā tikai 54,9 % izmantoja mobilo tālruni vai viedtālruni, lai piekļūtu internetam ārpus mājām vai darba.

2018. gadā visbiežāk jaunieši izmantoja internetu, lai piekļūtu sociālajiem tīkliem (93,8 %) un lietotu elektronisko pastu (91,9 %), kas norāda uz jauniešu vēlmi socializēties un dalīties informācijā ar apkārtējiem. Interneta lietotājiem vecumā no 18 līdz 74 gadiem sociālo tīklu lietošana bija par 21 procentpunktiem zemāka nekā jauniešiem (72,8 %), bet e-pasta lietošana par 7,8 procentpunktiem zemāka nekā jauniešiem (84,1 %). Jauniešu vidū 10 gadu laikā visvairāk (par 37,6 procentpunktiem) pieaugusi internetbankas lietošana un 2018. gadā 85,2 % jauniešu izmantoja internetbanku.

Populārākie interneta izmantošanas mērķi 2008. un 2018. gadā, %

	Iedzīvotāji 18-74 gadu vecumā		Jaunieši 18-24 gadu vecumā	
	2008	2018	2008	2018
Iesaistīšanās sociālajos tīklos	-	72,8	-	93,8
E-pasta nosūtīšana vai saņemšana	78,2	84,1	90,2	91,9
Internetbankas lietošana	64,5	80,6	47,6	85,2
Informācijas meklēšana par precēm un pakalpojumiem	78,8	76,2	76,3	80,6
Telefona sarunas, izmantojot internetu, vai video zvani internetā, izmantojot tīkla kameru	55,2	61,5	76,4	78,3

Apsekojums "Datoru un interneta lietošana mājāsniecībās".

METODOĻĢISKI PASKAIDROJUMI

Bezdarba līmenis – bezdarbnieku īpatsvars atbilstošās vecuma grupas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā.

Darba intensitāte (WI) – darbības vecuma 18–59 gadi (neskaitot studentus 18–24 gadu vecumā) mājsaimniecības locekļu ienākumu pārskata periodā nostrādāto mēnešu skaita attiecība pret kopējo mēnešu skaitu, ko mājsaimniecības locekļi teorētiski varēja nostrādāt. Personas tiek iedalītas piecās darba intensitātes kategorijās: no $WI = 0$ (nav nodarbināti) līdz $WI = 1$ (pilna nodarbinātība). Tiek pieņemts, ka persona dzīvo mājsaimniecībā ar zemu darba intensitāti, ja $WI \leq 0,2$.

Demogrāfiskā slodze – darbības vecumu nesasniegušo un pārsniegušo personu skaita attiecība vidēji uz 1 000 personu darbības vecumā.

Kvintīļu grupa ir viena piektā daļa (20 %) no apsekoto mājsaimniecību skaita, kuras sagrupētas pieaugošā secībā pēc to rīcībā esošajiem ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli. Zemākā (pirmā) kvintīļu grupa ietver piekto daļu mājsaimniecību ar viszemākajiem ienākumiem, bet augstākā (piektā) – piektdaļu mājsaimniecību ar visaugstākajiem ienākumiem.

Ķermeņa masas indekss (ĶMI) – rādītājs, kas nosaka ķermeņa nepietiekama svara, liekā svara vai aptaukošanās pakāpi. To aprēķina pēc formulas – ķermeņa masa (kg) dalīta ar ķermeņa garumu (metros), kāpinātu kvadrātā. Ir izmantots Pasaules Veselības organizācijas pieņemtais ķermeņa masas indeksa sadalījums. Ķermeņa garums un svars tika noteikts pēc respondentu pašvērtējuma, atbildot uz jautājumiem: "Kāds ir Jūsu augums bez apaviem?" un "Kāds ir Jūsu svars bez apģērba un apaviem?". Iegūtie rezultāti ir sadalīti četrās grupās:

- 1) $\text{ĶMI} < 18,50$ – nepietiekams svars;
- 2) $18,50 \leq \text{ĶMI} \leq 24,99$ – normāls svars;
- 3) $25,00 \leq \text{ĶMI} \leq 29,99$ – liekais svars;
- 4) $\text{ĶMI} \geq 30,00$ – aptaukošanās.

Mājsaimniecība ir vairākas personas, kuras dzīvo vienā mājoklī un kopīgi sedz mājsaimniecības izdevumus, vai viena persona, kura saimnieko atsevišķi. Pēc CSP datiem 2018. gadā vidēji vienā mājsaimniecībā bija 2,3 personas.

Nabadzības riska indekss – iedzīvotāju īpatsvars (procentos), kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākums ir zem 60 % no nacionālā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma mediānas.

Nabadzības vai sociālās atstumtības risks – personas, kuru ienākumi ir mazāki par nabadzības riska sliekšni vai kuras ir dziļi materiāli nenodrošinātas, vai arī ir nodarbinātas darbā ar zemu intensitāti.

Tiek uzskatīts, ka persona ir pakļauta **dziļai materiālajai nenodrošinātībai**, ja tā nevar atļauties vismaz 4 no 9 minētajiem postejiem:

- 1) samaksāt īri un komunālo pakalpojumu rēķinus;
- 2) uzturēt mājokli atbilstoši siltu;
- 3) segt neparedzētus izdevumus;
- 4) katru otro dienu baudīt gaļas, zivju vai līdzvērtīgu veģetāru maltīti;
- 5) katru gadu nedēļu pavadīt brīvdienās ārpus mājām;
- 6) vieglo auto;
- 7) veļas mazgājamo mašīnu;
- 8) krāsu televizoru;
- 9) telefonu.

Nodarbinātie iedzīvotāji – atbilstoši SDO definīcijām ir visas personas, kuras pārskata nedēļā veica jebkādu darbu vai nu par samaksu naudā vai arī par atlīdzību precēs vai pakalpojumos. Par nodarbinātajiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā, uzskata par nodarbinātām, ja pēc atvaļinājuma beigām personai ir garantija atgriezties iepriekšējā darbavietā. Nodarbināto skaitā ietver arī tās personas, kuras strādā savā lauku saimniecībā (zemnieku vai piemājas), lai saražotu produkciju pašu patēriņam vai arī pārdošanai.

Nodarbinātības līmenis – nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars atbilstošās vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā.

Saimnieciskās darbības veids – uzņēmuma vai individuālās darbības sfēra, kas izpaužas saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu veidā. Saimnieciskās darbības veids noteikts pēc Saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas (NACE 2. red.).